

PAPER DETAILS

TITLE: Türkçenin Öğretiminde Metin Antolojisi

AUTHORS: Mehmet TOK,Sait TÜZEL

PAGES: 88-96

ORIGINAL PDF URL: <https://www.anadiliegitimi.com/tr/download/article-file/14876>

Ana Dili Eğitimi Dergisi
Journal of Mother Tongue Education
ADED – JOMTE
www.anadiliegitimi.com

Türkçe Öğretiminde Metin Antolojisi

Mehmet Tok*

Sait Tüzel**

Özet

Türkçe öğretiminde, dil becerilerin geliştirilmesinde kullanılan araçlar metinlerdir. Metinlerin anlamlandırılma süreci, Türkçe dersleri bağlamında ele alındığında yazar, metin ve okur üçgenine dördüncü bir unsur olarak öğretmenler eklenmektedir. Çünkü öğretmenler metnin anlamlandırılma sürecinde rehberlik görevi yaparak öğrenciyi yönlendirmekte, metnin anlamlandırılma sürecinde aktif rol almaktadır. Bu anlamda, öğretmenin zihnindeki metin antolojisinin genişliği, yapılandırmacı yaklaşımın öngördüğü metinler arası ilişkilendirmenin verimli bir şekilde gerçekleştirilebilmesini sağlayacaktır. Bu çalışmada, XXI. yüzyıl yaşam ve iletişim şartları bağlamında öğretmen, öğrenci ve ders kitaplarının sahip oldukları metin antolojileri tartışılmaktadır. Öğretmenlerin ve ders kitaplarının yalnızca basılı metinleri değil öğrencilerin etrafını kuşatmış olan dijital metinleri (videolar, resimler, internet sayfaları vb.) de Türkçe derslerine konu edebilmesi ve bu metinlerle ilişkilendirmeler yapabilmeleri, eğitimin bireyi hayata hazırlama ilkesi ve öğrencilerin zihinlerindeki metin antolojisine okul ortamının yaklaştırabilme adına önemli görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Metin Antolojisi, Türkçe Eğitimi, Anlam Kurma

Text Anthology in Turkish Teaching

Abstract

Texts are used for developing language skills in Turkish teaching when it is considered with Turkish lessons. In the text interpretation process, there is a triangle which consists of writer, text, reader and teachers are added as a fourth factor. Because teachers guide students in the text interpretation process and participate in the text interpretation process actively. In that case, the extensivity of the text interpretation which is in the teacher's mind makes intertextual association take place efficiently according to the constructivism. In this study, text anthology which are correlated with teacher, student and textbooks within the context of 21st century's circumstances of life and communication are discussed. It is thought important to use textbooks not only the printed text but also digital texts (videos, pictures, web pages, etc.) which surrounded the students in Turkish lessons and correlate with Turkish lessons and when it is looked in terms of making ready the individual for the life.

Keywords: Text Anthology, Turkish Teaching, Comprehension

* Yrd. Doç. Dr., Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Türkçe Eğitimi Bölümü. Çanakkale.
E-posta: mehmetttok@gmail.com

** Yrd. Doç. Dr., Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Türkçe Eğitimi Bölümü. Çanakkale.
E-posta: saidtuzel@gmail.com

Giriş

Ana dili eğitimi, bireylerin düşünce yapısı, dünya algısı, kültürel yaşantısı, problemleri çözme biçimi işlevi bakımından önem taşımaktadır. Ana dili birey tarafından küçük yaşlardan itibaren bir yandan doğal ortamlarda edinilirken diğer taraftan eğitim-öğretim ortamlarında formal olarak öğretilmektedir. Bireyin ana dili edinimi sürecinde doğal ortamlarla yapay diyebileceğimiz ortamların farklı nitelikte katkı verdiği görülmektedir.

İnsan doğumundan itibaren başta annesinden olmak üzere dil edinim sürecine girmiş olur. Birey doğuştan getirdiği dil yeteneğini yakın çevresinin etkisiyle iki yıl gibi bir sürede cümle kurabilecek düzeye getirebilmektedir. Şahin (1995: 65)’e göre dünyanın tüm kültürlerindeki çocuklar, ilk yılda kendi kültürlerine özgü sesleri çıkarabilirler ve bütün kültürlerin hepsinde, çocuklar 2-4 yaşları arasında konuşmayı öğrenirler. Sözlü dil açısından bireyler iletişim kurabilecek dinleme ve konuşma becerilerini erken yaşlarda edindiği görülmektedir.

Bireyler, doğal ortamlar yolu ile her geçen gün zihinsel gelişimleri ile birlikte dil gelişimlerini de sürdürürler. Bu süre içerisinde günlük dil kullanımının yanında, estetik unsurlarla donanmış metinleri de duymaya başlarlar. Aslında ninnilerle başlayan süreçte bireyler, hem günlük dil kullanımları ile hem de estetik kullanımlarla karşılaşır. Çocuklara sunulan hayatın çeşitliliği ölçüsünde bireyler farklı türlerde metinlerle karşı karşıya gelmektedir. Masallar, bilmeceler, tekerlemeler vb. halk edebiyatı metinlerinin yanı sıra çocuklar televizyon ve internet ortamlarında oyunlar, çizgi filmler, animasyonlar vb. yeni metinlerle de karşılaşmaktadırlar.

40-50 yıldan bu yana fertlerin hayatını sadece sese dayalı metinler kaplamamaktadır. İnsanlar, görsellerin, yazının ve sesin birleşiminden oluşan çok katmanlı metinlerle karşı karşıyadır (Tüzel, 2012). Üstelik bu metinler, XXI. yüzyıl çocuklarının klasik metinlere oranla daha çok kendine çekmektedir. Teknolojik ilerlemeler bireyleri yeni araçların kolaylığı ve birtakım avantajları nedeniyle kendine bağlayabilmektedir. Bu ürünlerle bireylerin günlük hayatlarında karşılaştıkları metin türlerinin çeşitlendiğini söylemek mümkündür.

İnsanoğlu, doğumundan başlayıp ölümüne dek süren zaman diliminde zihninde oluşturduğu metinlerle hayata bakar. Bu metinlerle yeni durumları değerlendirir, kabul eder, ya da reddeder. Bu bağlamda farklı metinleri olan bireyler olaylara farklı bakabilecek, problemleri çözme biçimi farklılık arz edebilecektir. Dolayısıyla dil-düşünce ekseninde bir değerlendirme yapmak gerekirse zihindeki metin genişliği arttıkça bireyin etrafı düşünme veya değerlendirme ve sentez bilişsel süreçleri de gelişecektir. Araştıran, eleştirel bakan ve düşünen bireyleri oluşturmada metin zenginliği dolayısıyla dil gelişiminin önemi ortaya çıkmaktadır. Selçuk (2010: 26), düşüncenin gelişiminin büyük ölçüde dile bağlı olduğunu ve dilin iyi kazanılmamasının düşünce gelişimini de sekteye uğratmakta olduğuna dikkat çekmektedir.

Metin Nedir?

Eğitim-öğretim sürecinin en temel materyallerinden biri ders kitapları ve bu kitaplarda yer alan metinlerdir. Metin kavramının kökeni Latince olup *texere*, *textus*, *textum* “*dokumak, örmek; dokuma, örgü*” anlamlarına gelmekte ve *textus* sözcüğü “metnin oluşturuluş biçimi” bugünkü biçim anlamında kullanılmaktadır (Yılmaz, 2010: 1). Bir metnin en temel işlevi iletişim kurmaktır. Bildirişim işlevi olmayan yazılı ya da sözlü bir belge metin değildir (Günay, 2007). Bu açıdan bakıldığında anlam çıkartılan bir işaret ya da görsel de metin olarak ele alınabilecektir.

Günümüzde metnin sadece yazılı unsurların uyumlu bir şekilde bir araya gelmesi anlaşılmamaktadır. 1960’lı yıllar ile 1970’lerin başında *yapıt* kavramının yerini *metin* terimi almaya başlamıştır (Knobloch, 1990: 77; akt. Şenöz, 2005: 19). Bundan sonra anlam çıkarılan ve iletişim kurmada bir işlevi olan her türlü ögenin metin olarak kabul edildiği görülmektedir. Metin kavramının kullanılmasından sonra yazınsal yapıtlar dışındaki sıradan ve gündelik dilsel metinler ile televizyon, film gibi dilsel olmayan farklı iletişim kanallarıyla iletebilen göstergeler bütünü de yazınbilimin inceleme alanına girmiştir (Şenöz, 2005: 19). Buradan hareketle, bireylerin günlük konuşmaları

sırasında başından geçen bir anıdan bahsetmesi, akşam izlediği bir haberden söz açması, internette sosyal paylaşım sitelerinde gördüğü bir özlü söze gönderme yapması da sözel metinlere örnek olarak gösterilebilir. Bunun yanında arabayı park etmek ve ya sigara içmek için levhalara bakılıp o yerin uygun olup olmadığına hükmedilmesi de görsel metin olarak karşımıza çıkmaktadır.

Dilbilimciler, dili örgütlenmiş sözcükler topluluğu olarak kabul ederler (Cemiloğlu, 2009: 2). Yani dilsel bir özelliğin ortaya çıkması sözcüklerin birbiriyle uyumlu bir şekilde örgütlenmesi anlamına gelir. Bu örgütlenmenin bir diğer adı '*metin*'dir. İnsanlar gerek sözlü ve yazılı gerekse de görsel olarak her gün binlerce dil örgütlenmeleri ile karşı karşıya gelir. Türkçenin öğretimi söz konusu olduğunda bireylerin günlük hayatta karşılaşabileceği bu örgütlenmeleri ders ortamlarına getirmek ve anlamlandırmak amacından söz edilebilir. Bu çalışma bağlamında metin, yazılı ve basılı ortamların (gazeteler, mektuplar ve broşürler) yanı sıra sözlü (görüşmeler, konuşmalar, müzikler, sesler) ve görsel (resim, grafik, fotoğraf, video, harita) ortamları da kapsayacak her türlü anlam odağı olarak tanımlanmaktadır.

Türkçe Öğretiminde Metnin Önemi

Türkçe öğretimi ilkokulda okuma yazma öğretimi ile başlar. Öğrenciler, 1. Sınıfın sonunda okuma ve yazmanın da öğrenilmesiyle temel düzeyde dört beceriyi elde etmiş olurlar. Türkçe derslerinde amaç öğrencilerde bu becerileri geliştirmektir. Bu becerileri geliştirmek için kullanılan temel araç-gereç ise metinlerdir. Metinler sayesinde öğrenciler bir olay ya da düşüncenin düzenli bir şekilde ifadesini görürler. Birçok farklı yazarın birbirinden farklı konularda oluşturduğu metinsel örgüyü okuyarak ya da dinleyerek anlamaya çalışırlar.

Öğrenciler bir yandan karşılarına getirilen metinleri okuyarak ya da dinleyerek anlamlandırma sürecine girerken diğer yandan kendilerinde yer alan metinleri kullanarak konuşma ya da yazma becerileri aracılığı ile metin üretiminin içine girmektedirler. Coşkun (2011: 45), yazma becerileri açısından öğrencilerin cümle düzeyini ilkokul 2-3. sınıflarda; paragraf aşamasını 4-5. sınıflarda; metin aşamasını ise en geç ilköğretimin sonunda tamamlaması gerektiğini belirtir. Dolayısıyla Türkçe öğretiminde metni anlamamanın yanında metin üretme süreçleri söz konusudur.

İlkokuldan başlayıp ortaokul ile devam eden ve günümüzde orta öğretimlerle zorunlu eğitimlerini bitiren bireylerin dili kullanma becerileri Türkçe ve Edebiyat dersleri merkezinde geliştirilmeye çalışılmaktadır. Zorunlu eğitimi bitiren bireylerden günlük hayatta işlerini yürütecek, iletişimini sağlayacak, gelişimi için gerekli olan kaynakları okuyup anlayabilecek, gerektiğinde üzerine düşen sorumlulukları yerine getirebilecek kadar bir dil kullanımına sahip olması beklenir. Bunun yanında bazı öğrencilerde, farklı metin türlerini daha fazla okuma, anlama ya da bu metinleri üretme ve paylaşma becerileri de görülebilir. Dolayısıyla Türkçe eğitiminde zorunlu eğitimi tamamlamış öğrencilerden, günlük hayatlarında karşılaşacakları metinleri okuyup anlamaları ve bunları gerektiğinde oluşturabilmeleri beklenir.

Dilin kullanım alanlarına bakıldığında genel anlamda iki tür metin sınıflandırması ile karşılaşılır: 1. Kullanılabilir metinler 2. Kurmaca Metinler (bkz. Erkul, 2004: 82; Yılmaz 2010: 6, Cemiloğlu 2009: 116). Kullanılabilir metinler, günlük hayatta her zaman karşılaşılan gerçek durumları değiştirmeden ifade eden yazılar; kurmaca (itibari) metinler ise yapısındaki ve söyleşindeki özelliklerden dolayı okunup kavranmasında, sanatçı ile okuyucunun kendine göre kuralları olan, bir iletişim durumuna girilmesi gereken metinlerdir (Erkul, 2004: 82). Dilin bu iki kullanım alanına bir de akademik dili eklemek mümkündür. Çünkü akademik dilde kurmacaya yer verilmediği gibi dilin günlük hayattaki kullanımından farklı olarak alana yönelik terim anlamlı kelimeler kullanılmakta ve düşünceler ağırbaşlı bir üslupla ele alınmaktadır. Çetişli (2003: 23-24), bu bakımdan dilin kullanımlarını edebî, günlük ve bilim dili olmak üzere üçe ayırmaktadır.

Güneş (2009: 36), Türkçe eğitiminde anlama becerilerini belirlemek için biri öyküleyici diğeri de bilgilendirici olmak üzere iki tür metin kullanıldığını ve okuyucuların okuduklarını anlamalarını, bunlar üzerinde düşüncelerini, sorgulamaları ve anlama becerilerini geliştirmek için bu metinlerin

özenle seçilmesi gerektiğini belirtir. Yine bu iki metin türünün okuyucunun anlama düzeyine göre ortalaması alınarak seçildiğini vurgulamaktadır.

Türkçe öğretimi yapılırken öğrencilerin karşısına farklı türlerdeki bu metinler seçilerek ders kitaplarına konulmaktadır. Ancak ortaokul ders kitaplarına bakıldığında genel olarak kurmaca metin sınıfında yer alan metinlere yer verilmektedir. Edebî metinlerin diğer metinlere oranla kelime ve çağrışım zenginliği, ifade gücü, farklı bakış açıları katma, edebi zevki kazandırma avantajlarından bahsetmek mümkündür. Ancak, diğer metin türleri ile öğrencilerin hayat boyunca daha çok karşılaşacakları da bir gerçektir. Bu nedenle ders kitaplarında yer alan metinlere bu açıdan yeniden bakmakta fayda vardır.

Türkçe Öğretiminde Metin Antolojisi

Antoloji Fransızcadan dilimize girmiş bir kelime olup *yazınsal ürünlerden güzel parçalar seçilerek oluşturulan ve türlü yöntemlere göre düzenlenen yapıt*, anlamına gelmektedir (Püsküllüoğlu, 2001: 46). Osmanlı Türkçesinde daha ziyade *mecmua* kelimesinin birçok eseri içinde barındıran bir koleksiyon olarak kullanıldığı görülür. Bu açıdan baktığımızda ders kitapları birer mecmua ya da antoloji olarak öğrencilere sunulmaktadır. Türkçe öğretimi için kullanılan ders kitapları ise farklı yazarlardan ve farklı türlerden alınmış birçok metni içinde barındıran birer antoloji durumundadır.

Türkçe öğretiminde ders işleme sürecinde öğretmenler, öğrencilerin ders kitaplarında yer alan metinler aracılığı ile okuma, dinleme, konuşma ve yazma becerilerini geliştirmeye çalıştırmaktadırlar. Metni anlamlandırma sürecinde öğretmene, ders kitabına ve öğrenciye düşen rollerin olduğu görülmektedir. Metnin anlamlandırılmasında öğretmen daha önceki okumaları ve soracağı sorular ile metni zenginleştirmektedir. Ders kitapları, daha önceki metinler ile sürecin önemli bir parçası olurken öğrenci de yaşantıları, daha önceki okumaları ile metni anlamlandırma sürecine katkı vermektedir. Bu açıdan bakıldığında, Türkçe öğretiminde üç çeşit metin antolojisinin konunun anlaşılması açısından önem taşıdığı söylenebilir:

- Ders kitaplarında kullanılan metin antolojisi
- Öğretmenin metin antolojisi
- Öğrencinin metin antolojisi

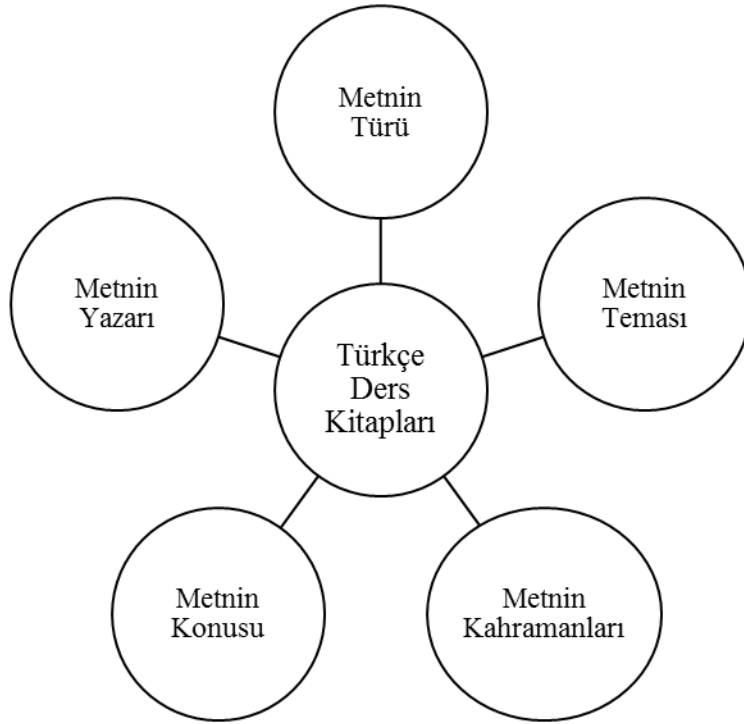
Ders Kitaplarında Kullanılan Metin Antolojisi

Türkçe öğretiminde ders kitaplarının önemi içindeki metinlerden kaynaklanmaktadır. Çünkü bu metinler aracılığıyla öğrencilere okuma, dinleme, konuşma ve yazma becerileri kazandırılır (Çifçi, Çeçen, Melanlıoğlu, 2007). Buradaki önemli noktalardan ilki seçilen metinlerin programın bakış açısı ile bütünleşmesi gerekmektedir. Bu açıdan ders kitapları sınıf ortamında öngörülen becerilerin gelişmesinde önemli araçlardır ve programın hedeflerini yansıtır (Demirel, 1998).

Türkçe öğretiminde öğretmenlere verilen öğretmen kılavuz kitapları ile öğrencilere verilen ders kitapları metin açısından aynı değildir. Öğretmen kılavuz kitaplarında öğrencinin derse ilgisini çekmek için öğretmenin yapması gereken adımlar açıklanmaktadır. Çoğu metinden önce kılavuz kitaplarına metinle ilişkisi olan küçük bir hikâye, anekdot, fıkra vb. metinler konulmuştur. Bu metinler öğretmene yardımcı olmak amacıyla konulmaktadır. Bu metinler aracılığı ile okuma metnine hazırlık yapılmakta, öğrencinin ilgisi konuya çekilmeye çalışılmaktadır. Örnek vermek gerekirse, Nasrettin Hoca'nın biyografisinin verildiği bir metin öncesinde öğretmen kılavuz kitabında Nasrettin Hoca fıkralarından hareketle deyimleşmiş *“bindiği dalı kesmek, cenaze namazına buyurmak, tavşanın suyunun suyuna çorba yapmak, ipe un sermek, elin eşeğini türkü çağıra çağıra aramak, parayı verip düdüğü çalmak”* kelime gruplarını öğretmenin tahtaya yazması ve bir tanesinin fıkrasını anlatması istenmektedir (bkz. Pasifik Yayınları 8. Sınıf İlköğretim Türkçe Öğretmen Kılavuz Kitabı).

Burada bir metnin öteki metinlerle olan ilişkisine değinmek gerekir. Metinler önceki metinlere bazen kaynaklık eder bazense ilişkilendirilirler. Kristeva bu açıdan metinler arasılık kavramını, “tek bir metin içerisinde oluşan ve belli bir metinsel yapının farklı kesitlerini (ya da

düzgülerini) başka metinlerden alınan çok sayıda kesitin (ya da düzgünün) dönüşümleriymiş gibi algılamamıza olanak sağlayan metinsel bir etkileşimdir.” (akt. Kolcu, 2008: 348-349). Dolayısıyla yapılandırmacı yaklaşımın da temele alındığı Türkçe Öğretim Programı (MEB, 2006)’na göre hazırlanan ders kitaplarında metinlerin önceki metinlerle kesişim noktalarının olması gerekmektedir. Bu kesişim noktaları şu şekillerde karşımıza çıkabilir:

Şekil 1. Türkçe Ders Kitaplarında Kurulabilecek Metinler arası ilişkiler

Ders kitapları aracılığı ile metinler arasında kurulan bu kesişim öğretmen ve öğrencinin de *bağ kurma ve ilişkilendirme* becerilerini geliştirecektir. Bu sayede okunan metinler daha anlamlı hale gelebilecektir. Metinlerarasılık kuramı ile yapılandırmacı yaklaşım da birçok açıdan ilişkilendirilebilir.

Yapılandırmacılıkta bilginin öğrenci tarafından işlenmesi, ilişkilendirilmesi ve üretilmesi söz konusudur. Yani bireyler bilgiyi aynen almak yerine kendi bilgileri ile yeniden oluştururlar. Kendilerinde var olan bilgiyle beraber yeni bilgiyi, yine kendi öznel durumlarına uyarlayarak öğrenirler (Özden, 2003: 54-55). Yine bu öğrenme yaklaşımında öğrencinin önceki yaşantıları, öne çıkmakta ve öğrenmede temeli oluşturmaktadır. Bilgi, konu alanlarına bağlı olarak değil, bireylerin yarattığı ve ifade ettiği şekilde yapılandırılarak var olur (Kaptan ve Korkmaz, 2001: 41).

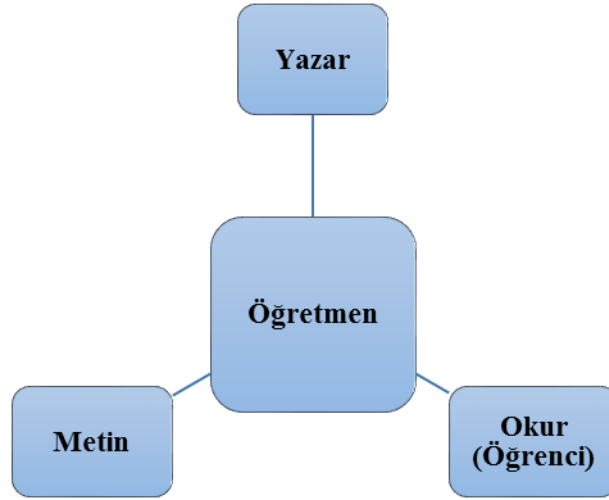
Burada ders kitaplarının metin antolojisi bakımından öğretmene yardımcı olması gerektiğini söylemek gerekir. Ancak Türkçe ders kitaplarının bu açıdan yeterli olduğunu söylemek pek mümkün değildir. Metinlerde işlenen konuların daha iyi kavratılması için yapılandırmacı anlayışla hazırlanan ders kitaplarında bu tarz metinlerarası göndermeler yapılmış olmasının öğrenme-öğretme sürecine yeni bir anlayış getirdiği söylenebilir. Fakat ara ve ana disiplinlerle ilişkilendirmelerde yetersiz kalındığı görülmektedir (Karatay, 2010). Bu açıdan hazırlanacak ders kitaplarının metinlerarasılık açısından zengin olmasına ve farklı disiplin alanları ile ilişkilendirilmesine önem vermek gerekmektedir.

Ayrıca günümüzde tabletlerin eğitim öğretim ortamlarında kullanılması yaygınlaşmaya başladığından metin antolojilerini, basılı ders kitabı formatından farklı düşünmek gerekecektir. Öğrencilerin temalara ve ilgi duyduğu konulara yönelik okuyabileceği ve birbirleriyle ilişkilendirilebilecek hipermetinsel çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır. Daha öncede belirttiğimiz gibi

metinden kastedilenin de sadece yazılı ve yazınsal metinler olmadığı, her türlü grafik, şekil, tablonun da yer aldığı, sesli dosyalar ve sesin, yazının ve görsellerin bulunduğu çok katmanlı metinler diyebileceğimiz birçok metnin bir araya getirildiği metin antolojilerine ihtiyaç vardır.

Öğretmenin Metin Antolojisi

Bir metnin anlamlandırılma sürecinde yazar-metin-okur etkileşiminden bahsetmek mümkündür. Ancak söz konusu olan eğitim-öğretim faaliyetleri ise bu sürece dördüncü bir unsur olarak öğretmen dâhil olmaktadır (bakınız Şekil: 2).

Şekil 2. Türkçe Derslerinde Metni Anlamlandırmada Öğretmenin Yeri

Öğretmen bu durumda metnin anlaşılması ve anlamlandırılması sürecinde soracağı sorular eşliğinde önemli bir rol oynamaktadır. Öğretmenin metindeki boşlukları doldurması ile öğrencilerin metinlerdeki boşlukları aynı olmayacaktır. Öğretmenlerin kültürü birikimleri ve alan bilgileri ile metinde verilmek istenen birçok iletiyi öğrencilere aktarmada bir köprü vazifesi gördüğü söylenebilir. Ancak bu durumda öğretmenin niteliği ve daha önceki okumaları, yaşantıları kısacası bütün bir kültür birikiminin yanı sıra pedagojik tutum ve bilgilerinin de devreye girmesi gerekecektir.

Akyol (2012), Türkçe derslerinde öğretmenlerin metin çözümlemeleri için kullanacakları soruları üç sınıfa ayırarak vermektedir:

- Öğrencinin cevabı metin içinden bulabileceği sorular,
- Cevabı metin içerisinde ima edilen veya olmayan sorular,
- Cevabı çeşitli metinlerin ilişkilendirilmesi sonucu ortaya çıkacak olan sorular.

Akyol (2012: 219), burada üçüncü tip soruların özellikle öğrencilerin metin dışında cevap aramaları ve onların ezberden uzak bir eleştirel düşüncenin içine girmelerine katkı vereceğini belirtir. Cevabı kitaplar ve metinler arasında olan sorular tek kaynağa dayanmamakta dolayısıyla öğrenci planlı bir şekilde birden çok kaynağa yönlendirilmektedirler. Buradan hareketle öğretmenlerin metinler arasında ilişki kurdurmaya yönelik olarak öncelikle kendi okumalarını zenginleştirmeleri ardından da doğru sorularla öğrencilerin metinler arası ilişkiler kurmalarını sağlamaya çalışmaları gerekmektedir.

Öğrencinin Metin Antolojisi

Bir metni anlamlandırma süreci içinde okurun rolünün de önemli bir yeri vardır. Mevlâna'nın ifadeleri ile "Ne anlatırsan anlat anlattığın karşındakinin anladığı kadardır." Ya da "her yazar kendini yazar; her okur kendini okur" sözüyle de okurun söz konusu metinleri anlamada zihinsel süreçlerinin ve kültürel yaşantısının zenginliği ölçüsünde metni algıladığını söylemek mümkündür.

Öğrenciler metinleri okurken daha önceki okumaları ve yaşantıları da anlamlandırma sürecinde devreye girer. Metinler bir kültürün içinde yer alır, bu nedenle, yalnız yaşadığımız dünyanın dil dışı gerçeklerine değil, aynı zamanda kendisinden önceki yazılı ve sözlü öteki metinlere de göndermede bulunabilir (Kıran ve Kıran, 2003: 303). Bu nedenle öğrencilerin metinlerden hareketle diğer metinlere ulaşması ve bağ kurması beklenir. Öğrencilerin bu metinler arası ilişkiyi kurmasını sadece ders kitaplarında yer alan diğer metinlerle ilişkilendirmek olarak düşünmemek gerekir. Öğrencilerin kurabileceği metinler arası ilişkiler Şekil 3'te gösterilmektedir.

Şekil 3. Öğrencinin Kurabileceği Metinler Arası İlişkiler

Iser'a göre bir edebiyat yapıtının anlamı metnin içinde hazır bir şekilde bulunmaz, metindeki bazı ipuçlarına göre okur tarafından okuma süresinde yavaş yavaş kurulur. Yazar, her şeyi söylemez ve ister istemez birtakım yerlerin doldurulması vazifesi okuyucuya düşer. Bu boşluklara boş alan ya da belirsizlikler denmektedir (akt. Moran, 2009: 241-242). Şekilde belirtildiği üzere öğrenciler metinlerde yer alan bu boş alanları ya da belirsizlikleri doldurmak için ön bilgilerini ve yaşantılarını harekete geçirir. Gadamer'e göre geçmişi olduğu kadar bugünü de içeren geleneğin belirlediği yönlendirdiği (...) olumlu (...) ön yargılar aracılığıyla metne yaklaşılarak geçmiş ile bugün, metin ile okur arasında bir köprü kurabilme anlama sürecinde ilk adımdır (Yavuz, 2010: 20). Buradan hareketle yukarıdaki şekilde öğrencinin (okurun) karşılaştığı metne anlam kazandırma sürecinde oluşturduğu bilgi birikiminin (ön yargılar) önemi ortaya çıkar.

Elbette ortaokul düzeyinde bir öğrencinin metni zenginleştirebilmesi çok kolay bir durum değildir. Burada ders kitaplarındaki metinlerin öğrencilerin seviyesine uygun olması, öğretmenin metni çözümleme çalışmaları ve buna ek olarak öğrencinin ön bilgi ve yaşantılarından oluşan birikimleri metni anlama sürecinin birer parçası olacaktır. Bu nedenle, ders kitaplarının yanı sıra öğretmenlerin ve öğrencilerin hafızalarındaki metinleri zenginleştirmek suretiyle metin antolojilerini ne kadar genişletirlerse o kadar metni anlamlandırmada zenginlik ortaya çıkarılmış olacaktır.

Sonuç ve Öneriler

Türkçe öğretiminde, temel becerilerin geliştirilmesinde kullanılan temel araçların metinler olması metin algısı, metni anlamlandırma, metni çözümleme süreçlerini önemli kılmaktadır. Bu nedenle metin çözümleme sürecinde yazar, metin ve okur üçgenine dördüncü bir unsur olarak öğretmenler eklenmektedir. Metnin anlamının ortaya çıkmasında ve metnin temel becerileri

geliştirmeye yönelik olarak işlevsel olarak kullanılmasında öğretmenin, öğrencinin ve ders kitaplarının zengin bir metin antolojisine sahip olmaları gerekmektedir.

Türkçe öğretiminde metinlerin yer aldığı ders kitapları ve öğretmenlerin kullandıkları kılavuz kitaplarının, metinler arası ilişkiler açısından ilişkilendirilebilecek, önceki metinler, yazarlar, konular hatta diğer disiplinlerle öğrencilerin bağ kurabilecekleri bir yapıda olması gerekir. Özellikle öğretmen kılavuz kitaplarının gerek metinlere öğrencileri hazırlarken gerekse metni çözümleme sürecinde öğretmenlere yardımcı olacak bir şekilde hazırlanmasında fayda vardır. Günümüzün gelişen teknolojiye bağlı olarak sadece basılı yayınların değil aynı zamanda dijital ortamlarda öğrencilerin kullanabileceği metin antolojilerine gerek duyulmaktadır. Bu metinler sadece yazıların dijital ortamlara aktarılması olarak düşünülmemeli; resimler, grafikler, haritalar, filmler, belgeseller ve oyunların olduğu zengin bir antoloji hazırlanmalıdır.

Metinlerin anlamlandırılma sürecinin en önemli basamağı belki de öğretmenlerdir. Öğretmenlerin metni okuma, sorularla çözümleme ve diğer metinlerle bütünleştirmedeki rolleri oldukça önemlidir. Özellikle metni çözümlemede sadece metinden anlamı çıkarılabilecek sorular yerine öğrencilere metin dışı unsurlarla ilişki kurabilmelerini sağlamaları gerekir. Nitelikli sorular sormanın dışında öğretmenlerin hafızalarında zengin bir metin antolojilerine sahip olmaları da öğrencilerin metne yükleyeceği anlamı genişletmekte faydalı olacaktır. Dolayısıyla öğretmenlerin öğretmen kılavuz kitaplarından yararlanmanın yanında kendilerine ait antolojiler oluşturmaları ve ezber yeteneklerine göre mümkünse hafızalarında bol metin barındırmaları ders süreci açısından önem taşımaktadır.

Metni anlamlandırma sürecinde diğer unsur ise öğrencilerdir. Öğrencilerin metinlere yaklaşımında daha önceki okuduğu kitaplar, izlediği diziler ve filmler, haber metinleri, sosyal çevre etkileşimleri, anıları vb. birçok etken rol oynamaktadır. Öğrencilerin bilgi birikimleri ve kültürel zenginlikleri metinleri anlamada ve diğer metinlerle ilişki kurmasında önemlidir. Bu nedenle öğrencilerin sadece okudukları kitapları zenginleştirmeleri istenilmemeli bunun yanında kültürel birikimlerini artıracak her türlü metni ders sürecinde paylaşmaları istenmelidir.

Sonuç olarak Türkçe öğretiminde metinlerin anlamlandırılma sürecinde metin antolojilerinin zenginliği önem taşımaktadır. Burada ders kitapları (öğretmen kılavuz kitapları ve dijital metin antolojileri), öğretmen ve öğrencilerin olmak üzere üç çeşit metin antolojisinden bahsetmek mümkündür. Metin antolojileri zengin olan öğrencilerin sadece okuduğunu anlama beceri alanında değil yazarak ve konuşarak yeni metinler üretmede de başarılı olacağı söylenebilir.

Kaynakça

- Akyol, H. (2012). *Programa uygun Türkçe öğretim yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Cemiloğlu, M. (2009). *Dil bilimi açısından Türkçe yazılı anlatım ve anlatım teknikleri öğretimi*. Bursa: Alfa Aktüel Yayınları.
- Coşkun, E. (2011). Yazma eğitiminde aşamalı gelişim. M. Özbay içinde, *Yazma eğitimi* (s. 45-83). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Çetişli, İ. (2003). *Batı edebiyatında edebî akımlar*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Demirel, Ö. (1998). Türkçe ders kitaplarının incelenmesi. S. Topbaş içinde, *Türkçe öğretimi* (s. 147-155). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Erkul, R. (2004). *Cümle ve metin bilgisi*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Günay, D. (2007). *Metin bilgisi*. İstanbul: Multilingual Yayınları.
- Güneş, F. (2009). *Hızlı okuma ve anlamı yapılandırma*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Karatay, H. (2010). Türkçe dersi öğretim araçlarında yapılandırmacılık: Metinlerarasılık. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 155-178.

- Kıran, A. ve Kıran Z. (2003). *Yazınsal okuma süreçleri*. Ankara: Seçkin Yayınevi.
- Kolcu, A. İ. (2008). *Edebiyat kuramları*. Ankara: Salkımsöğüt Yayınları.
- Kaptan F., Korkmaz, H. (2001). *İlköğretimde fen bilgisi öğretimi*. Ankara: MEB Yayınları.
- Moran, B. (2009). *Edebiyat kuramları ve eleştiri*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Çiftçi Ö., Çeçen M. A. ve Melanlıoğlu D. (2007). Altıncı sınıf Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin okunabilirlik açısından değerlendirilmesi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 206-219.
- Özden, Y. (2003). *Öğrenme ve öğretme*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Özdenören, R. (2011). *Yazı, imge ve gerçeklik*. İstanbul: İz Yayıncılık.
- Püsküllüoğlu, A. (2001). *Türkçedeki yabancı sözcükler sözlüğü*. Ankara: Arkadaş Yayınevi.
- Selçuk, Z. (2010). *Eğitim psikolojisi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Şahin, M. (1995). Çocukta dil gelişimi. *Dil Dergisi*, 65.
- Şenöz, C. A. (2005). *Metindilbilim ve Türkçe*. İstanbul: Multilingual Yayınları.
- Tüzel S. (2012). İlköğretim ikinci kademe Türkçe derslerinde medya okuryazarlığı bir eylem araştırması
Çanakkale: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Yavuz, H. (2010). *Okuma biçimleri*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Yılmaz, E. (2010). *Uygulamalı metin bilgisi*. Ankara: Pegem Akademi .